

NAŠA JADRANSKA OBALA U PUTOPISU MEŠULAMA IZ VOLTERE*)

Kako Benjamin iz Tudele, čuveni jevrejski putopisac XII veka koji je obišao niz zemalja Sredozemlja i jugoistočne Evrope, nije posetio nijednu od jugoslovenskih teritorija, Mešulam iz Voltere je do sada najstariji nama poznati jevrejski putnik koji je opisao jedan od naših krajeva. Iako kratak, njegov opis nekih delova naše jadranske obale iz 1481. godine interesantan je ne samo za jevrejske istoričare, nego i s jugoslovenskog aspekta, jer su takvi podaci stranih autora o našem Jadranu iz toga vremena retki.

Mešulam ben Menahem iz Voltere¹⁾ živeo je u drugoj polovini XV veka kao zlatar u Firenci. Nekoliko je puta putovao po istočnom Mediteranu i u Palestinu i sa mnogo je pojedinosti opisao svoje doživljaje, kao i mesta koja je posetio ili kroz koja je prošao. God. 1481, na povratku s jednog takvog putovanja, prošao je brodom na putu do Venecije i pored naše jadranske obale. Kako je njegova priprosta hronika zanimljiva ne samo zbog podataka koje sadrži, nego i zbog načina prikazivanja i autorovih primedaba, mi je ovde gotovo u celosti reprodukujemo. Ranija poglavlja ovog putopisa odnose se na sledeće etape: Rodos — Aleksandrija — Jevreji u Aleksandriji — Egipat — Jevreji u Kairu — Gaza — Jerusalem — Put do Bejruta — Damask — Povratak u Italiju — Krf. Za ovo ostrvo Mešulam između ostalog kaže da na njemu živi oko 300 bogatih i uglednih jevrejskih porodica. Zatim sledi opis nastavka putovanja:

»Napustili smo Krf u sredu 3. oktobra 1481. da bismo u miru pošli prema našem cilju. Bili smo u Jadranskom moru, ali se u noći podigla oluja, jak istočni vetar. Zato smo spustili gotovo sva jedra i putovali samo s trinketom²⁾ čitavih 150 milja. Po danu smo prošli

1) Voltera je grad u severnoj Italiji, čuven još iz etruščanskog doba. Kasnije je u njemu živela brojna jevrejska zajednica.

2) Vrsta jedra.

pored jednog ostrva gde je nekad Ferrante, kralj napuljski, sačekao svojom armadom Turke. Bili smo udaljeni 20 milja od Otranta. I pošto smo po nalogu kapetana postavili artimone³⁾, velik ih je vetar pocepao od jednog kraja do drugoga, a voda je prekrila brod od jedne do druge strane. Brod je bio pun vode sve dok nismo stigli do Dubrovnika, gde smo pristali noću. Dubrovnik je divan grad i ja gotovo nisam video njemu ravnog po lepoti i raskoši. Mogu da kažem da je sličan Firenci. Dubrovčani su izvanredno bogati i veliki trgovci, odevaju se gospodski. Ali u Dubrovniku ne žive Jevreji⁴⁾. Od Krfa do Dubrovnika ima 300 milja. On leži s desne strane i slobodan je grad kao Firenca.

»Krenuli smo otuda u četvrtak četvrtog oktobra i našli s leva, 40 milja od Dubrovnika, otok Mljet, a dalje, s leve strane, ostrva Lastovo i Marchiara⁵⁾ koja su pod vlašću Venecije. U kanalu koji počinje od Dubrovnika vetar ne duva, jer je širok svega jednu milju, ali kad smo ga napustili zamalo da nismo naleteli na stene, a jedno jedro nam se pocepalo. Ali Gospod nam je pomogao. Tako mi života, bili smo svega pola lakta od hridina.

»U petak, petog dana u tom mesecu, prošli smo pored kopna koje je bilo s desne strane, a na njemu grad nazvan Zadar.⁶⁾ On pripada zemlji Slovena. Prošli smo i pored grada Nina, a nasuprot njemu je s leve strane otok Vis. Na otoku se nalazi mali grad Vis, opkoljen zidinama. Te smo noći ušli u drugi kanal širok 1/4 milje, a dug 30 milja. S desne je strane na zemlji slovenskoj San Piero di Nembi⁷⁾ udaljen od Nina 30 a od Visa 50 milja. . .

»U subotu, 6. oktobra, dođosmo do malog lepog grada s desne strane, udaljenog 130 milja od San Piero di Nembi, ali se digao veliki vetar, tako da smo se vratili u pomenuto mesto, gde smo stajali do utorka, 9. oktobra. U sredu, u samu zoru, digli smo jedra. . . I bi podne kad stigismo u jedan kanal, u Campi di Pola, širok 1/4 milje, a dug 5 milja. Bio je silan vetar i neki su mornari hteli da se dignu velika jedra. Nastala je svađa među njima: neko reče da nije vreme da se to učini, jer vetar postaje sve jači. Kad su se ipak sporazumeli da dignu to jedro, nisu uspeli i artimoni su se ponovo pocepali, a jarbol se gotovo slomio. Svi mornari i mi hodočasnici držali smo konopce i bili smo u velikoj opasnosti. Ali pomože nam Gospod i osnažiše se naše mišice. Neka je blagoslovljeno njegovo ime zbog sveg dobrog što nam je učinio, amen.

»Istog dana uveče naiđoše grmljavina, munje i teški oblaci na bregovima. Izlila se kiša s istočnim vetrom kakav još nikad nisam

³⁾ Vrsta jedra. ⁴⁾ Prema podacima J. Tadića u knjizi »Jevreji u Dubrovniku. . .« prvi se Jevreji pojedinci u tom gradu pojavljuju već početkom XIV veka. ⁵⁾ Verovatno se radilo o Korčuli. ⁶⁾ Ovde se očigledno radi o grešci; jer Zadar leži severnije od Visa. ⁷⁾ Danas pod ovim imenom nepoznato mesto.

video. Zahvatiše nas strašni talasi kad smo bili blizu Pule i zamalo da se ne nasučemo na kopno. Ali Gospod nam je pomogao, jer je oluja prošla za jedan sat. Tada smo bili svega 10 lakata udaljeni od kopna. Kunem se da sam čuo iz usta mornara da nisu videli tako silno i opako more otkad plove, jer talasi su sa svih strana i preko svih uglova preivali brod koji je ronio pod vodu i opet izranjao. Gospod nas je spasio od te oluje. Neka je blagoslovljeno njegovo ime doveka. . .

»Na kraju, blizu jednog časa noću, uđosmo u vode Pule i tamo bacismo sidro. Zadržali smo se četvrtak i petak, jer je na moru bila velika oluja. Gospod je hteo da budemo u luci, jer je u četvrtak potopljena jedna lađa s teretom od 400 bureta malvazije. Bila je blizu nas, ali nije mogla da uđe u luku, pa je stradala. . . I niko se nije spasio, sem jednog, koji se popeo na bure, a more ga je na njemu doteralo do drugog broda. Neka je blagoslovljen onaj koji izbavlja i pomaže! Pula je vrlo malen grad s desne strane, a u njegovom središtu se nalazi dvorac koji izgleda nov i veoma velik. U gradu ne stanuju Jevreji. Van grada je lepo videti vrtove i oranžerije.

»Ujutro u nedelju 14. oktobra dođosmo do krasnog grada⁸⁾ udaljenog 10 milja od Poreča, koji se zove Rovinj, a istog smo dana u podne stigli u Poreč. Bili smo u velikom strahu zbog jakog vetra, ali Njegovom milošću smo uspjeli da tamo stignemo u miru. Poreč ima vrlo veliku luku koja je ovako građena⁸⁾: sa tri strane je kopno s maslinama i rastinjem, a sama luka — lepa za oko — nije sagrađena ljudskom snagom nego rukom prirode. U njoj može, ako je potrebno, da stane 1000 lađa, toliko je široka i duboka. Poreč je malen grad ali izvanredno lep, leži s desne strane, delimično na maloj uzbrdici. U njemu se može naći svega što čovek zaželi. Nema jevrejskih stanovnika. Većina žitelja, iako ne svi, su Mlečani.

»Tamo smo sve do 18. oktobra stajali zbog burnog mora, a i zbog toga što je putovanje od Poreča do Venecije vrlo opasno zbog brojnih stena. Ima mesta gde je more veoma plitko i ko nije upoznat s putem može da se nasuče na kopno ili na školje. Zato je svakom komandantu broda ili lađe zabranjeno da se udalji iz luke ako u Poreču ne uzme pilota. Po njegovom naređenju se upravlja brodom i on stoji na komandnom mostu. Zato smo i mi uzeli pilota i putovali te noći, tako da smo u 7 sati ujutro stigli do na 8 milja od Venecije. . . I dok smo bili tamo, vetar nas je zahvatio tek što smo bacili sidro, tako da zamalo nismo udarili na brod gospodina Piera Landoa, koji je bio tamo ukotvljen. Da nisu rasekli glavne konopce svog sidra i da se nisu malo udaljili od nas, bili bi u velikoj opasnosti. Istog dana, 19. oktobra, stigismo u Veneciju, hvala Bogu, čitavi i mirni. Od Poreča do Venecije ima 100 milja. . .«

⁸⁾ Na ovome mestu u rukopisu nalazi se crtež-skica porečke luke.

Mešulamovom opisu ne želimo na ovom mestu da damo opšir-
niji komentar. Ovaj, do sada kod nas nepoznat tekst, svakako sve-
doči o tome da je na našoj obali u ono vreme bilo nekoliko gradova
koji su svojim izgledom i bogatstvom impresionirali i izazivali div-
ljenje čak i onih putnika koji su poznavali mnoge zemlje oko Sre-
dozemnog mora. Sam stil opisa odiše priprostim i bogobojaznim
duhom vernika, a istovremeno i ambicijom hroničara da zabeleži
sve važnije, čak i tehničke detalje. Sa gledišta eventualnog doprinosa
poznavanju istorije Jevreja u jugoslovenskim zemljama ovaj frag-
ment putopisa ima vrlo ograničenu vrednost, jer se od tako kratkih,
prolaznih boravaka u lukama istočnog Jadrana i ne mogu očekivati
verodostojni podaci o njihovom jevrejskom življu.

Interesantan podatak o tome kakve su se neprilike u ono doba
mogle desiti jevrejskim putnicima, pa i našem hadžiji Mešulamu iz
Voltere, sadrži jedno pismo Rabi Obadije Jaré da Bartolina, čuve-
nog talijanskog teologa, koji se iselio u Palestinu, gde je umro oko
1500. godine. U tome pismu opisuje Bartolino kako se 1487. u Pa-
lermu ukrcao na francusku galiju na kojoj se nalazio i Mešulam iz
Voltere sa svojim slugom. Blizu Rodosa ih je bura zadržala 10 dana
i za vreme tog boravka Mešulam se požalio kapetanu na mornara
koji je prema njemu upotrebio ružan rečnik. Kapetan je mornara
okrutno kaznio i sem toga ga je prisilio da se javno izvine. To je
izazvalo neraspoloženje cele posade koja je smatrala da to nije bilo
opravdano zbog nekoliko neuobičajenih reči upućenih jednom Jevre-
jinu, pa je otada s mržnjom tretirala Mešulama, koji je napustio
brod, iskoristivši dolazak jedne male lađe koja je od Rodosa išla
prema Hiosu.

*Zahvaljujem Eugenu Verberu na pomoći oko
prevođenja Mešulamovog teksta.*

BIBLIOGRAFIJA

Masa Mešulam Mivoltera be'Erec Israel bišnat rama (1481). — Hevi
lidfus al piktav-hajad hajahid vehosif mavo ve'hearot Avraham Ja'ari (Puto-
vanje Mešulama iz Voltere u Erec Jisrael god. 1481. — pripremio za štampu
prema originalnom rukopisu, s uvodom i komentarima, Avraham Ja'ari.
Mosad Bjalik, Jerusalem, 1949.)

E. Adler: Jewish Travelers, London, 1932.

J. Tadić: Jevreji u Dubrovniku, La Benevolencija, Sarajevo, 1937.

Jüdisches Lexikon, IV/2, str. 1246, Berlin, 1930.

The Universal Jewish Encyclopedia, X, str. 432, New York, 1943.

H. & R. Kahane, A. Tietze: The lingua franca in the Levant, University
of Illinois Press, Urbana, 1958.